

Stari vek – Grčka i Rim

Antička Grčka

U vreme kada se razvijala antička Grčka, svaki grad bio je država za sebe. Takvi gradovi – države nazivali su se polisi. Dva najpoznatija polisa u antičkoj Grčkoj bile su Atina i Sparta. Atina je današnja prestonica Grčke i dobila je naziv po boginji Atini. Atina se nalazi smeštena na 2 brežuljka. Na jednom od njih nalazi se Akropolj, jedan od najznačajnijih praistorijskih lokaliteta u svetu. Atina je zauzimala površinu od 2500 km², a manji polisi do 250 km². Sparta je polis koji se nalazio u blizini reke Evrotas, u centru Peloponeza i sedište je prefekture Lakonija. Istorija Sparte datira se oko 3000 p. n. e. Sparta nije imala odbrambene zidove sve do 4. veka p. n. e. Ovaj polis uništen je 396. godine od strane Gota.

Od značajnijih lokaliteta koji su nekada bili deo grčke imperije, a danas se ne nalaze na prostoru Grčke su Troja i Aleksandrija. Troja je bila poznata, u prvo vreme, samo zbog Homerovog epa, ali kada je Hajnrih Šliman 1870. godine otkrio Troju u severozapadnom delu današnje Turske, potvrđeno je i njeno materijalno postojanje. Troja je otkrivena na brdu Hisarlik. Kada je Šliman otkrio Troju nije se tačno znalo koji arheološki sloj odgovara Troji koju je Homer opisao. Šliman je otkrio zidove Troje koji su izgoreli u požaru, a kasnije je dokazano da su zidovi koji su odgovarali Troji VI i Troji VII. Detaljnijom opservacijom došlo se do toga da je Troja VII bila uništena u požaru i datirana je u period 1250 – 1200 p. n. e. U to vreme Trojom je vladao Prijam. Rat između Grka i Trojanaca otpočeo je kada je oteta Jelena/Helena, supruga Agamemnona, vladara Grčke. Helenu je oteo Paris, princ Troje. Pošto je Paris odbijao da vrati Agamemnonu suprugu otpočeo je Trojanski rat koji je trajao oko 10 godina i u njemu su verovatno Grci pobedili koristeći se trikom čuvenog trojanskog konja koji su ubacili u zidine Troje, a koji je bio pun grčkih vojnika koji su na taj način osvojili grad. Troju danas Turci nazivaju Truva. Aleksandriju je osnovao Aleksandar Veliki i to je bio još jedan grčki posed van granica današnje Grčke. Ovaj grad osnovan je po helenskom modelu sa ortogonalnom osnovom i pravilnom rešetkastom strukturom. Ovakav način gradnje bio je zastupljen da bi se grad odbranio od vetrova sa severa. Gotovo sve što se zna o ovom gradu potiče od spisa Strabona. On je spominjao glavne građevine u gradu i hramove. Tu se ubrajaju hram Posejdona i pozorište. U centru grada bila je sudnica, vrtovi i gimnazija.

Antički Grci verovali su u više bogova, bili su politeisti, i čitav njihov život bio je posvećen kultu bogova. Vrhovni bog Grka bio je Zevs koji je bio vladar na nebu i nad svim bogovima. Zevs je bio otac bogova i smrtnika. Zevsova žena bila je Hera, ali je bio poznat po brojnim aferama i zbog toga je imao veliki broj dece. Hera se često opisivala kao veoma ljubomorna zbog Zevsovih afera. Atina mu je bila omiljeno dete i rođena je iz njegove brade. Bogovi su se sastajali svake četvrte godine na Olimpu. Za bogove je najveća gozba bio sastanak na Olimpu i tada su

prestajali ratovi. Bog Had bio je vladar podzemlja, a Posejdon mora. Posejdon je bio drugi bog po značaju i snazi u grčkoj mitologiji. Verovalo se da pod morem ima zlatnu palatu. Demetra je bila boginja poljoprivrede, a Atina mudrosti, rata i umetnosti. Artemida je bila boginja lova i životinja, a Afrodita lepote.

Ljudi u drevnoj Grčkoj su se delili na slobodne i na robove. Među slobodnima najuticajniji bili su građani koji su bili rođeni u polisu (Atini, Sparti). Muškarci u Grčkoj učestvovali su u javnom životu i bili su ili ratnici ili političari. Njima je bilo dozvoljeno da idu u pozorište i na javne skupove, a žene su bile domaćice i nisu učestvovale u javnom životu. Grci su uglavnom uzgajali stoku ili se bavili poljoprivredom. Klima u Grčkoj nije bila naklonjena poljoprivredi, tako da su Grci ulagali značajne napore da proizvedu poljoprivredne proizvode. Oni koji su živeli u gradovima imali su parcele izvan grada. Grci su se bavili proizvodnjom vina od davnina i sakupljanjem i proizvodnjom maslina i maslinovog ulja. Žito se vršilo u oktobru kako bi mu se obezbedilo da dobije dovoljno vlage tokom vlažnih meseci. Odeća starih Grka ručno se izrađivala u kućama u prvobitno je ličila na ćebad kojom su se pokrivala tela. Odeća je bila ukrašavana i bila je živopisnih boja. Obuvane su sandale, meka obuća i čizme. Nakit je bio veoma rasprostranjen. Narukvice su se nosile u paru ili više njih. Nosile su se i ogrlice i prstenje, a često su mrtvi sahranjivani sa nakitom ili je on stavljan u kovčežice pored umrlog. Motivi na nakitu bile su životnje i biljke, a često i božanstva. Pozorište je bilo značajan deo života u Grčkoj. Prve tragedije i komedije izvedene su u Grčkoj i glumci su bili muškarci. Bog pozorišta bio je Dionis, a u početku predstava je izvodio samo jedan lik. Kasnije se pojavilo više glumaca koji istovremeno glume.

Grci su razvili 3 vrste stubova u gradnji: dorski, jonski i korintski. Akropolj je jedna od naznačajnijih građevina iz perioda drevne Grčke. Ova građevina posvećena je boginji Atini i nastala je na mestu gde su Grci naseljavali delove današnje Atine. Tu su se odigravali brojni festivali i drugi događaji u starom veku. U doslovnom prevodu Akropolj znači „visoki grad”. Partenon je izgrađen u V veku p.n.e. Grci su bili poznati po grnčariji koja je poslužila u objašnjenju brojnih istorijskih i kulturoloških pojava. Na grčkoj grnčariji oslikavani su prizori iz svakodnevnog života, a poznate figure ljudi koje su često slikane su tzv. crne figure. Ljudske figure na grnčariji počele su da se pojavljuju u VII veku p.n.e. U Grčkoj se razvila veoma specifična umetnost koja je u doba renesanse bila kopirana i služila kao inspiracija brojnim umetnicima. Ova umetnost bila je minojska umetnost. U to vreme Grci su koristili mermer, ali i glinu od koje su se pravile skulpture koje nisu bile dugog veka. Skulpture su bile veoma realistične sa pravilno izvajanim ljudskim telima i vajari tog vremena dobro su poznavali anatomiju.

Antički Rim

Antički Rim je bila civilizacija koja je nastala od grada-države osnovanog na Apeninskom poluostrvu po tradiciji koju nam prenosi Tit Livije 753. p.n.e. do ogromnog carstva koje je okruživalo Sredozemno more. Tokom svog postojanja, rimska civilizacija je prešla put od monarhije, republike sa kombinacijom oligarhije i demokratije, do autokratskog carstva. Rimska civilizacija se često svrstava u „klasičnu antiku“, sa antičkom Grčkom, civilizacijom koja je inspirisala veliki deo kulture antičkog Rima. Na osnovu starorimskih izvora osnivanje Rima se vezuje za 753. pne. Već od 10. veka pne. postojala su na bregu Kapitulu prva naselja. Kasnije su se raširila na brežuljke kod reke Tibar i njihovim spajanjem je nastao grad čiji je verski i politički centar bio Kapitol. Osnivanje grada u sredini 8. veka pne. se poklapa sa kolonizacijom Italije. Prema legendi nastanak Rima vezuje se za blizance Romula i Rema. Romul i Rem bili su po naređenju kralja grada Alba Longe odmah po rođenju bačeni u Tibar. Kako je blizance rodila vestalka Rea Silvija, sa bogom rata Marsa, bogovi su uredili da sanduk sa blizancima reka izbacila na obalu gde ih je u prvo vreme usvojila vučica. Braća su kasnije ubila kralja Alba Longe i osnovali su vlastiti grad na mestu gde ih je nekada voda izbacila. Pošto se Rem narugao brazdama kojima je njegov brat bliznac označio buduće zidine grada, Romul ga je ubio. Usled toga, grad je dobio ime po Romulu Roma tj. Rim, a Romul je postao prvi od sedam legendarnih kraljeva Rima. Krajem 7. veka pne. napali su Rim Etrurci kojima je Rim u to vreme bio lokalni rival. Za vreme vladavine etrurskih kraljeva Rim je brzo narastao u najveći grad na Apeninskom poluostrvu jer je kontrolisao značajne trgovačke puteve. Kulturno su Rimljani bili pod jakom uticajem Etruraca. Njihovim posredstvom Rim je došao u kontakt sa starogrčkom kulturom čiji se uticaji mogu videti u upotrebi etrurskih brojeva, pisma iz kojeg se razvija latinsko pismo, ptičje perspektive u plastičnim umetnostima, pogrebni rituali itd. Polibije, grčki istoričar, rimsku republiku je posmatrao kao kombinaciju monarhije i demokratije. Vladu u državi su izvršavala dva konzula koja su imala najvišu izvršnu moć, bili vojskovođe i stajali na vrhu magistratskih ureda. Njih su svake godine birala narodna skupština. Rimski senat, aristokratsko veće, igrao je značajnu ulogu a sve do doba principata nije imao nadležnost nad zakonodavnim pravom. Moć senata je proizlazila iz njegovog autoriteta. Pored njega je postojala i narodna skupština koja je bila isto tako važna jer je odlučivala o ratu i miru, potvrđivala je zakone i predstavljala je najvišu sudsku instancu. Centralno mesto političkog života u Rimu predstavljao je gradski forum tj. trg (Forum Romanum) koji je služio kao mesto za sednice političke, društvene i verske prilike. Na vrhu su bili stari rimski rodovi i vlasnici zemlje patriciji koji su bili najuticajniji. Najveći deo stanovništva je bio sastavljen od plebejaca i verovatno se radilo o porobljenom stanovništvu koje je moglo da se bavi samo ograničenim političkim problemima i istupali su sa patricijama kao klijenti koji su se zavetovali patricijama na vernost tražili su od njih zaštitu. Najniži na lestvici bili su robovi koji nisu imali nikakva prava, iako su mogli da dobiju slobodu.

Porodični život kod Rimljana bio je veoma razvijen. Otac je bio glava porodice, ali nije mogao da postane glava porodice dok mu je otac živ. Otac je mogao da proda svoju decu ili da ih se odrekne, ukoliko ih nije želeo. Decu su često podizali rođaci ili su data u hraniteljske porodice.

Život u drevnom Rimu vrteo se oko grada Rima, koji se nalazi na sedam brežuljaka. Grad je imao veliki broj monumentalnih objekata poput Koloseuma, forum Trajana i Panteona. Imao je pozorišta, gimnazije, trgove, funkcionalnu kanalizaciju, kupatilske komplekse sa bibliotekama i prodavnicama, kao i fontane sa svežom pijaćom vodom dobijenom iz akvadukta. Stambena arhitektura kretala se od skromnih kuća do vila. U glavnom gradu Rimu, bile su carske rezidencije na elegantnom Palatinu, od koje potiče reč palata. Niski plebs i srednje klase živeli su u centru grada, smešteni u stanove, ili insule, koji su bili skoro kao „moderna“ geta. Rimljani su kao i Grci verovali u više bogova i njihova mitologija temeljila se na grčkoj. Gotovo svaki grčki bog imao je svog parnjaka u Rimu.

Rimsko slikarstvo pokazuje grčke uticaje, a preživeli primeri su uglavnom freske korišćene da ukrase zidove i plafone vila. Rimsko umetnost obuhvata slike na drvetu, slonovači i drugim materijalima. Nekoliko primera rimskih slika su pronađeni u Pompeji, a na osnovu ovih umetnosti istoričari dele istoriju rimskog slikarstva u četiri perioda. Prvi stil rimskog slikarstva datira od početka 2. veka pre nove ere do početka-ili sredine 1. veka pre nove ere. Uglavnom karakteristično po radovima u mermeru i zidovima, mada ponekad uključuje i predstavljanje mitoloških likova. Drugi stil rimskog slikarstva počelo je tokom ranog 1. veka pre nove ere, i pokušao je da realno prikaže trodimenzionalne arhitektonske karakteristike i pejzaže. Treći stil se pojavio tokom vladavine Avgusta (27 pne - 14 ne), i odbacio realizam drugog stila u korist jednostavnog ukrasa. Mala arhitektonska dela, pejzaži, ili apstraktni dizajn je smešten u centru sa monohromatskim pozadinom. Četvrti stil, koji je počeo u 1. veku nove ere, prikazivao je prizore iz mitologije, zadržavajući arhitektonske detalje i apstraktne šare. U izradi skulptura tokom ovog perioda koriste se klasične proporcije, kasnije se razvija mešavina realizma i idealizma. Latinska književnost, od početka, je pod uticajem grčkih autora. Neki od najranijih važnih radova su istorijski epovi koji govore o ranoj vojnoj istoriji Rima. U vreme Republike, autori su počeli da pišu poeziju, komediju, istoriju i tragediju.